

1. oldal - Alapfogalmak: U, I, R, P és az áramköri jelölések

Vizsgafelkészítő: egyenáramú, főként ellenállásos áramkörök. A rajzokban a zöld nyíl az áramot, a piros jelölés a feszültséget mutatja.

A négy legfontosabb mennyiség

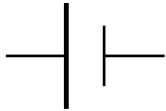
Mennyiség	Jel	Mértékegység	Lényeg
Feszültség	U	volt (V)	Két pont közötti elektromos potenciálkülönbség.
Áramerősség	I	amper (A)	Időegység alatt átáramló töltés; csomópontnál ágakra oszthat.
Ellenállás	R	ohm (Ω)	Megmutatja, mennyire akadályozza az elem az áramot.
Teljesítmény	P	watt (W)	Az elektromos energia felhasználásának/átadásának sebessége.

Ohm törvénye: $U = R \cdot I$ | $I = U/R$ | $R = U/I$

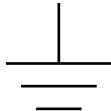
Teljesítmény: $P = U \cdot I = I^2 R = U^2/R$ és $E = P \cdot t$

Mértékegységek: 1 k Ω = 1000 Ω ; 1 mA = 0,001 A; 1 kW = 1000 W; 1 kWh = 3,6 MJ.

Alapvető kapcsolási rajzjelek

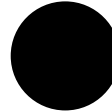
táp / elem

föld (GND)

ellenállás

lámpa

fogyasztó

Vezeték / csomópont: ideális vezeték ellenállását 0 Ω -nak vesszük, ezért az összefüggő vezeték minden pontja azonos potenciálon van. Két ilyen pont között $U = 0$ V. A feszültség mindig két pont között értelmezett.

Csomóponti szabály (Kirchhoff I.): ami áram befolyik egy csomópontba, annak összege megegyezik a kifolyó áramok összegével.

Példa: 0,8 A beérkezik, 0,3 A az egyik ágon elmegy $\rightarrow$ a másik ágon 0,5 A folyik.

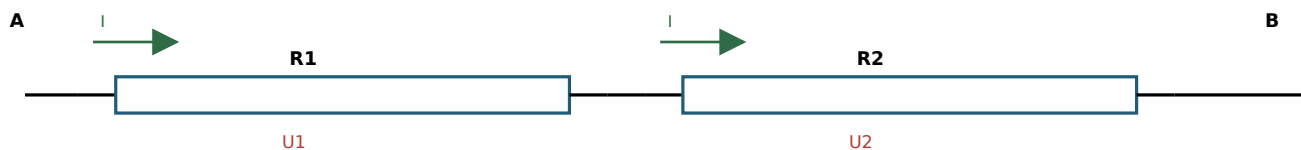
Gyors példák

- 12 V egy 6 Ω ellenálláson: $I = 12/6 = 2$ A, $P = 12 \cdot 2 = 24$ W.
- 5 V, 20 mA LED-ág: a teljes ág teljesítménye $P = 5 \cdot 0,020 = 0,10$ W.
- 230 V-os, 60 W-os izzó névleges árama: $I = P/U = 60/230 \approx 0,261$ A; működési ellenállása közel $R = U^2/P \approx 882$ Ω .

Biztonság: a 230 V hálózati feszültség életveszélyes. A példák számítási feladatok; valódi hálózati szerelést csak megfelelő képzéssel és biztonsági eljárásokkal.

2. oldal - Két és három ellenállás sorosan és párhuzamosan

Két ellenállás sorosan

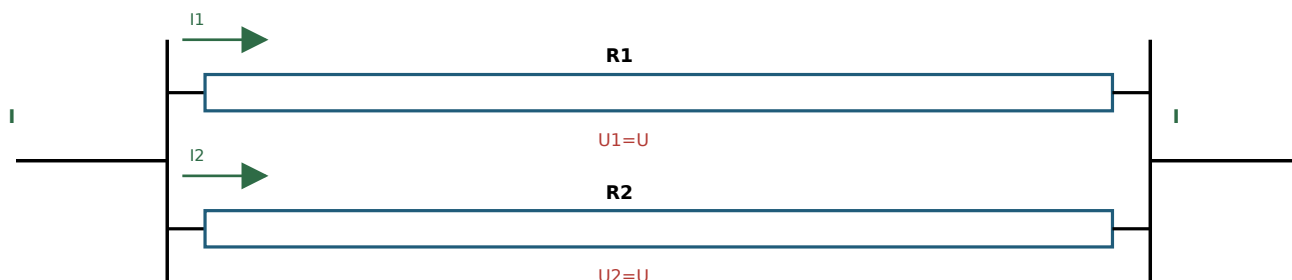
Soros: I minden elemen azonos; $U = U_1 + U_2 + \dots$

Soros kapcsolásnál ugyanaz az áram folyik minden ellenálláson. A teljes feszültség az egyes feszültségesések összege: $U = U_1 + U_2$. Mivel $U = IR$, ezért:

$$R_{\text{eredő}} = R_1 + R_2$$

Példa: $R_1 = 100 \, \Omega$, $R_2 = 220 \, \Omega \rightarrow R = 320 \, \Omega$. 12 V tápról $I = 12/320 = 0,0375 \, \text{A} = 37,5 \, \text{mA}$. $U_1 = 3,75 \, \text{V}$, $U_2 = 8,25 \, \text{V}$; összegük 12 V.

Két ellenállás párhuzamosan

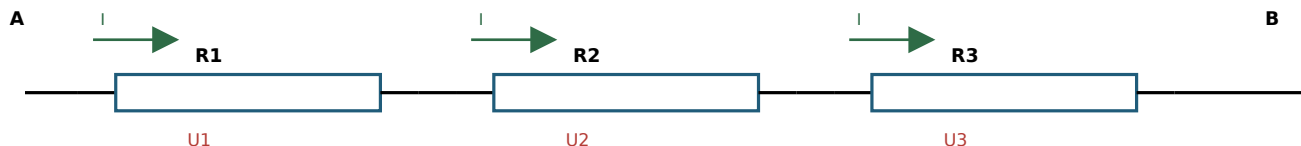
Párhuzamos: U minden ágon azonos; $I = I_1 + I_2 + \dots$

Párhuzamos kapcsolásnál az ágak két vége ugyanahhoz a két csomóponthoz csatlakozik, ezért $U_1 = U_2 = U$. Az ágáramok összeadódnak: $I = I_1 + I_2$.

$$1/R_e = 1/R_1 + 1/R_2 \rightarrow R_e = (R_1 R_2) / (R_1 + R_2)$$

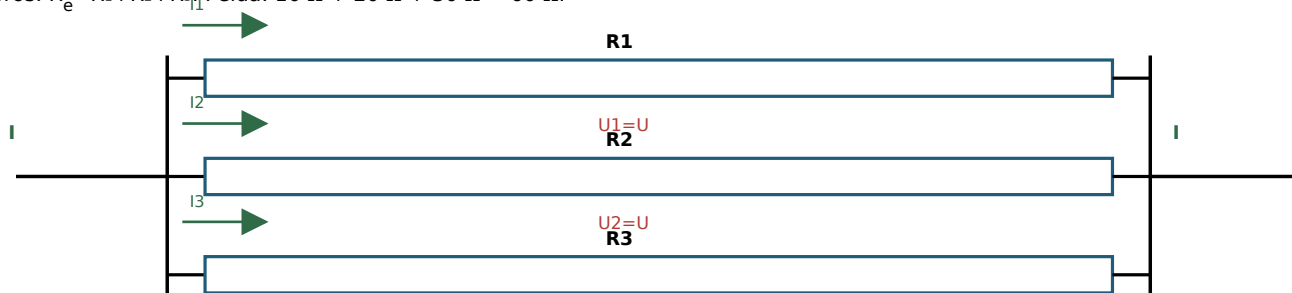
Példa: $100 \, \Omega \parallel 300 \, \Omega \rightarrow R = (100 \cdot 300) / (400) = 75 \, \Omega$. 12 V esetén $I_1 = 120 \, \text{mA}$, $I_2 = 40 \, \text{mA}$, összesen $I = 160 \, \text{mA}$. Ellenőrzés: $12/75 = 160 \, \text{mA}$.

Három ellenállás

Soros: I minden elemen azonos; $U = U_1 + U_2 + \dots$

Soros: $R_e = R_1 + R_2 + R_3$. Példa: $10 \, \Omega + 20 \, \Omega + 30 \, \Omega = 60 \, \Omega$.

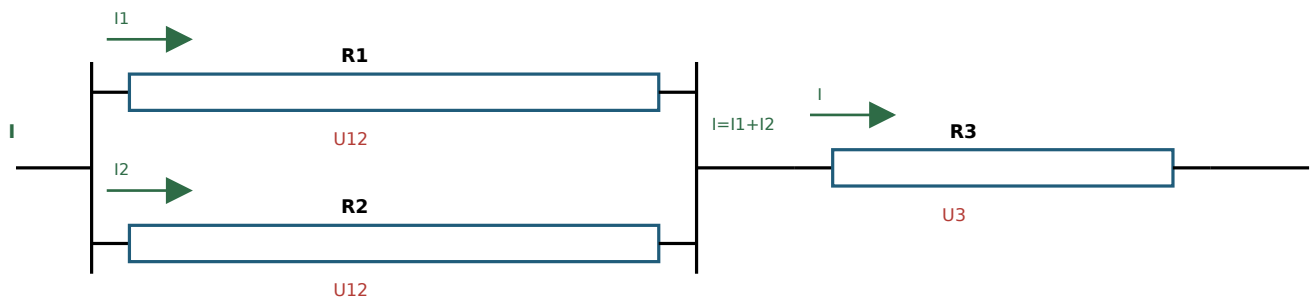
Párhuzamos: U minden ágon azonos; $I = I_1 + I_2 + \dots$

Párhuzamos: $1/R_e = 1/R_1 + 1/R_2 + 1/R_3$. Példa: $60 \, \Omega \parallel 30 \, \Omega \parallel 20 \, \Omega \rightarrow 1/R_e = 1/60 + 1/30 + 1/20 = 6/60 \rightarrow R_e = 10 \, \Omega$.

Gyors észrevétel: soros eredő mindig nagyobb bármelyik tagellenállásnál; párhuzamos eredő mindig kisebb a legkisebb párhuzamos ellenállásnál. Ez kiváló hibakereső ellenőrzés.

3. oldal - Vegyes kapcsolások és az „egyetlen ellenállással helyettesítés”

2+1 kapcsolás: két párhuzamos + egy soros

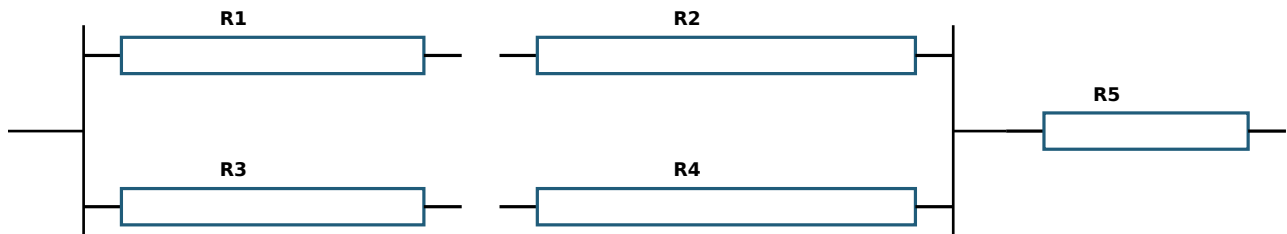
$R_1 \parallel R_2$ egyetlen R_p ellenállással helyettesíthető, majd R_p sorba kerül R_3 -mal.

A módszer: először keresd meg azt a részt, amely tisztán soros vagy párhuzamos. Helyettesítsd egy eredővel, majd egyszerűsíts tovább. Az eredő kívülről nézve ugyanazt az U-I kapcsolatot adja, mint az eredeti ellenálláshálózat.

Minta: $R_1=100\ \Omega$, $R_2=300\ \Omega$ párhuzamosan, ez sorban $R_3=25\ \Omega$ -mal. $R_1 \parallel R_2 = 75\ \Omega \rightarrow R_e = 75 + 25 = 100\ \Omega$. 10 V tápról $I = 10/100 = 0,10\ \text{A}$. R_3 -on $U_3 = 0,10 \cdot 25 = 2,5\ \text{V}$, tehát a párhuzamos részen 7,5 V van. $I_1 = 7,5/100 = 75\ \text{mA}$; $I_2 = 7,5/300 = 25\ \text{mA}$; $I_1 + I_2 = 100\ \text{mA}$.

Négy-öt ellenállás: lépésenként

1. példa - 4 ellenállás: ($R_1=120\ \Omega \parallel R_2=120\ \Omega$) sorban $R_3=40\ \Omega$ és $R_4=20\ \Omega$. Párhuzamos pár: $60\ \Omega$. Ezután soros: $60 + 40 + 20 = 120\ \Omega$.
2. példa - 5 ellenállás: $R_1=100\ \Omega$ és $R_2=200\ \Omega$ sorban $\rightarrow 300\ \Omega$. $R_3=150\ \Omega$ és $R_4=150\ \Omega$ sorban $\rightarrow 300\ \Omega$. Ez a két $300\ \Omega$ -os ág párhuzamos $\rightarrow 150\ \Omega$. Ha ez sorban van $R_5=50\ \Omega$ -mal, akkor $R_e=200\ \Omega$.

$(R_1 + R_2) \parallel (R_3 + R_4)$, majd $+ R_5$

Mikor NEM soros két ellenállás?

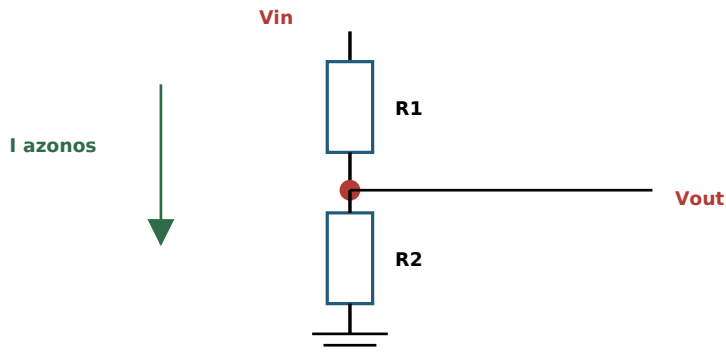
Két ellenállás csak akkor soros, ha a közös csomópontjukból nem ágazik le más út, tehát ugyanaz az áram kényszerül át mindkettőn. Két ellenállás csak akkor párhuzamos, ha mindkét végük ugyanahhoz a két csomóponthoz kapcsolódik. A rajz alakja félrevezethet - mindig a csomópontokat nézd.

Mini feladat

$R_1=20\ \Omega$ és $R_2=30\ \Omega$ soros; ez az $50\ \Omega$ -os ág párhuzamos $R_3=50\ \Omega$ -mal; utána sorban $R_4=10\ \Omega$. Eredő: $50 \parallel 50 = 25\ \Omega$; $+10\ \Omega \rightarrow 35\ \Omega$. 7 V tápról az áramerősség $7/35 = 0,20\ \text{A}$.

4. oldal - Feszültségosztó: képlet, logika és terhelés

Két ellenállásos feszültségosztó

R_1 és R_2 soros, ezért ugyanaz az I áram folyik rajtuk. A teljes ellenállás $R_1 + R_2$, így $I = V_{in} / (R_1 + R_2)$. A kimenet R_2 feszültsége: $V_{out} = I \cdot R_2$. Ebből:

$$V_{out} = V_{in} \cdot R_2 / (R_1 + R_2)$$

Logika: soros körben a feszültség az ellenállások arányában oszlik meg. Ha R_2 az összellenállás 1/3-a, akkor V_{out} a bemenet 1/3-a. Egyenlő R -eknél $V_{out} = V_{in} / 2$.

Példa 12 V $\rightarrow$ 5 V körül: $R_1 = 1,4 \text{ k}\Omega$, $R_2 = 1,0 \text{ k}\Omega \rightarrow V_{out} = 12 \cdot 1 / (1,4 + 1) = 5,0 \text{ V}$. Az osztó árama $12 / 2,4 \text{ k}\Omega = 5 \text{ mA}$.

Példa 5 V $\rightarrow$ 3 V: $R_1 = 2 \text{ k}\Omega$, $R_2 = 3 \text{ k}\Omega \rightarrow V_{out} = 5 \cdot 3 / 5 = 3 \text{ V}$; $I = 5 / 5 \text{ k}\Omega = 1 \text{ mA}$.

Fontos: a feszültségosztó terhelése

Az egyszerű képlet akkor pontos, ha a V_{out} -ra kötött fogyasztó gyakorlatilag nem vesz fel áramot. Ha egy R_L terhelés kerül V_{out} és GND közé, akkor R_2 -vel párhuzamos: előbb $R_2 || R_L$ -t kell kiszámítani, és ezt használni az osztó alsó ellenállásaként.

Minta: $V_{in} = 12 \text{ V}$, $R_1 = 1 \text{ k}\Omega$, $R_2 = 1 \text{ k}\Omega \rightarrow$ terhelés nélkül 6 V. Ha $R_L = 1 \text{ k}\Omega$, akkor $R_2 || R_L = 500 \Omega$, ezért $V_{out} = 12 \cdot 500 / (1000 + 500) = 4 \text{ V}$. A terhelés tehát „lehúzta” a kimenetet.

LED előtét-ellenállás - alapmodell

Egyszerű LED-ágnál a tápfeszültségből levonjuk a LED közelítő nyitófeszültségét, a maradék jut az ellenállásra: $R = (U_{táp} - U_{LED}) / I$. Példa: 5 V táp, kb. 2 V-os LED, 10 mA $\rightarrow R = (5 - 2) / 0,010 = 300 \Omega$; szabványos közeli érték például $330 \Omega \rightarrow I \approx 9,1 \text{ mA}$. Az ellenállás teljesítménye kb. $I^2 R \approx 0,027 \text{ W}$.

A LED nem ohmos ellenállás, a nyitófeszültsége típus- és áramfüggő. Vizsgafeladatban a megadott ULED értéket használd.

5. oldal - Teljesítmény, fogyasztás és összetettebb mintapéldák

Teljesítmény és energia

$P=U \cdot I$. Ellenálláson az Ohm-törvénnyel kombinálva $P=I^2 R$ vagy $P=U^2/R$. Energia: $E=P \cdot t$. Háztartási fogyasztásnál gyakori a kWh: egy 1 kW-os fogyasztó 1 órán át $\rightarrow$ 1 kWh.

230 V példa: 1000 W-os fűtőtest névleges árama $I=1000/230 \approx 4,35$ A. Közelítő működési ellenállása $R=230^2/1000 \approx 52,9 \Omega$.

12 V példa: 24 W-os autós fogyasztó $I=24/12=2$ A, $R=12/2=6 \Omega$.

5 V példa: egy 5 V-os eszköz 0,8 A-t vesz fel $\rightarrow P=5 \cdot 0,8=4$ W. 3 órán át: 12 Wh = 0,012 kWh.

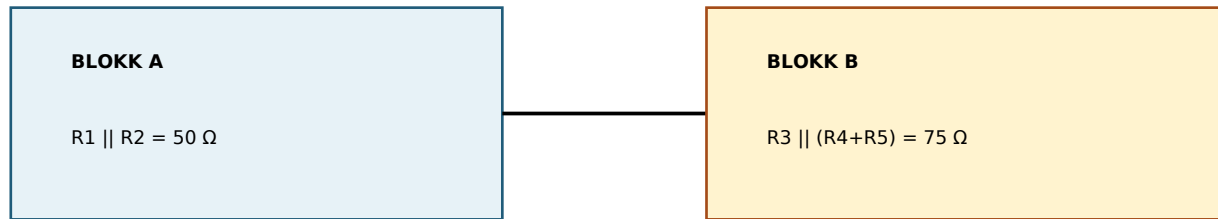
Összetett példa A

12 V táp. $R_1=60 \Omega$ sorban egy párhuzamos résszel: $R_2=120 \Omega \parallel R_3=120 \Omega \parallel R_4=60 \Omega$. A párhuzamos eredő:

$1/R_p=1/120+1/120+1/60=4/120 \rightarrow R_p=30 \Omega$. Teljes eredő: $60+30=90 \Omega$. Összáram $I=12/90=0,133$ A. R_1 feszültsége ≈ 8 V, így a párhuzamos rész feszültsége ≈ 4 V. Ágáramok: 33,3 mA; 33,3 mA; 66,7 mA $\rightarrow$ összeg $\approx 133,3$ mA.

Összetett példa B - két blokk

9 V táp. Első blokk: $R_1=100 \Omega \parallel R_2=100 \Omega \rightarrow 50 \Omega$. Második blokk: $R_3=150 \Omega \parallel (R_4=100 \Omega + R_5=50 \Omega)$. $R_4+R_5=150 \Omega$, ezért a második blokk $150 \parallel 150=75 \Omega$. A két blokk soros $\rightarrow R_e=50+75=125 \Omega$. Összáram $I=9/125=72$ mA. Első blokk feszültsége 3,6 V, másodiké 5,4 V.

A két blokk soros $\rightarrow$ az eredők összeadódnak.

Ellenőrzések számolás után

- Soros feszültségek összege legyen a tápfeszültség.
- Csomópontban az ágáramok összege legyen az összáram.
- Párhuzamos ágakon azonos legyen a feszültség.
- Az összes fogyasztott teljesítmény ideális esetben egyezzen a táptól felvett $P=U \cdot I$ teljesítménnyel.
- Nagyságrend: mA-t ne felejtssd A-ra váltani teljesítményszámításkor.

6. oldal - Vizsgastratégia + gyakorló feladatok rövid megoldással

Hogyan állj neki egy áramköri feladatnak?

1	Jelöld a csomópontokat	Az összefüggő ideális vezeték egy csomópont: minden pontja azonos feszültségű.
2	Keresd a tiszta soros/párhuzamos részeket	Soros: nincs leágazás a közös ponton. Párhuzamos: ugyanazon két csomópont közé vannak kötve.
3	Egyszerűsíts eredőkkel	Kis blokk → egyetlen Re. Rajzold újra az egyszerűsített kört, ha kell.
4	Számold ki az összáramot	Ha már megvan Re és Utáp: $I = U/Re$.
5	Haladj visszafelé	Soros résznél az áram azonos; párhuzamos résznél a feszültség azonos.
6	Használd Kirchhoffot	Csomópont: befolyó áram = kifolyó áramok összege. Hurok: feszültségemelkedések és -esések összege 0.
7	Ellenőriz	Egységek, nagyságrend, soros U-összeg, párhuzamos I-összeg, teljesítmény.

Gyakorló feladatok

- 24 V táp, 100 Ω és 200 Ω sorban. Mennyi Re , I , U_1 , U_2 ?
Megoldás: $Re=300 \Omega$; $I=24/300=80 \text{ mA}$; $U_1=8 \text{ V}$; $U_2=16 \text{ V}$.
- 12 V táp, 60 Ω és 30 Ω párhuzamosan. Mennyi Re és az ágáramok?
Megoldás: $Re=20 \Omega$; $I_{\text{össz}}=0,6 \text{ A}$; $I_1=0,2 \text{ A}$; $I_2=0,4 \text{ A}$.
- $R_1=100 \Omega \parallel R_2=100 \Omega$, sorban $R_3=50 \Omega$; Utáp=10 V. Számold ki az áramokat!
Megoldás: $R_p=50 \Omega$, $Re=100 \Omega$, $I=100 \text{ mA}$. R_3 -on 5 V, a párhuzamos blokkon 5 V; $I_1=I_2=50 \text{ mA}$.
- 5 V-os osztó: $R_1=3 \text{ k}\Omega$, $R_2=2 \text{ k}\Omega$. Mennyi V_{out} és I ?
Megoldás: $I=5/5 \text{ k}\Omega=1 \text{ mA}$; $V_{\text{out}}=1 \text{ mA} \cdot 2 \text{ k}\Omega=2 \text{ V}$.
- 12 V-on $R_1=40 \Omega$ sorban [$R_2=60 \Omega \parallel (R_3=20 \Omega + R_4=40 \Omega)$]. Mennyi Re ?
Megoldás: $R_3+R_4=60 \Omega$; $60 \parallel 60=30 \Omega$; $Re=40+30=70 \Omega$; $I_{\text{össz}} \approx 171 \text{ mA}$.

Tipikus vizsgahibák

- A rajz kinézete alapján sorosnak nevezni két elemet anélkül, hogy a csomópontokat ellenőriznéd.
- Párhuzamos eredőnél összeadni az ellenállásokat.
- mA és A , $\text{k}\Omega$ és Ω összekeverése.
- Feszültséget egyetlen ponthoz rendelni referencia nélkül: mindig két pont közötti különbség.
- Feszültségosztónál elfelejteni, hogy a terhelés R_2 -vel párhuzamos lehet.
- Az eredmény ellenőrzésének kihagyása. Egv 100 $\Omega \parallel 200 \Omega$ eredője például nem lehet 250 Ω .

VIZSGA-MONDAT, AMIT ÉRDEMES FEJBEN TARTANI: először csomópontok → aztán soros/párhuzamos blokkok → eredő → összáram → visszafelé feszültségek és ágáramok → ellenőrzés.